

**ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBURNING ILMIY VA MA'NAVIY
MEROSI: "RISOLAIARUZ" VA "MUBAYYIN" ASARLARI TAHLILI**

*Muallif: Farg'ona davlat
universiteti, 3-bosqich talabasi,
To'xtasinova Dilbar
UDK: 891.735*

Annotatsiya

Ushbu maqolada buyuk mutafakkir, shoir va davlat arbobi Zahiriddin Muhammad Boburning ilmiy-nazariy va diniy-ma'rifiy yo'nalishdagi "Risolai aruz" hamda "Mubayyin" asarlari tahlil qilinadi. Asarlarning mazmun-mohiyati, yaratilish sabablari, ilmiy va ma'naviy ahamiyati batafsil yoritiladi. Shu orqali Bobur shaxsining ko'p qirrali ijodkor va yetuk bilim sohibi ekanligi aniq namoyon bo'ladi.

Kalit so'zlar: Zahiriddin Muhammad Bobur, Risolai aruz, Mubayyin, aruzilmi, fiqh, adabiymeros, mumtozadabiyot.

Kirish

Zahiriddin Muhammad Bobur (1483–1530) o'zbek mumtoz adabiyoti, tarix, ilm-fan va adabiyot nazariyasi sohalarida beqiyos iz qoldirgan shaxsdir. U nafaqat tarixiy voqealarni yoritgan "Boburnoma" muallifi, balki ilmiy va diniy asarlar yaratgan olim sifatida ham e'tiborga loyiqdir.

Bobur Hindistonni zabt etish, sarkardalik va davlat boshqaruvi faoliyati bilan bir qatorda madaniy va ma'naviy hayotga ham katta ta'sir ko'rsatgan. U o'z oilasi, tarbiyaviy muhiti va ustozlaridan olgan ilmiy tayyorgarligi orqali serqirra shaxs sifatida shakllangan. Shu bilan birga, Bobur ilmiy, adabiy va ma'naviy meros yaratishda o'ziga xos yondashuvni namoyish etgan.

Davrning ilm-fan va madaniy rivojlanish sharoiti ham Bobur ijodiga katta ta'sir ko'rsatgan. U o'z asarlarida tarixiy voqealarni hikoya qilish bilan birga, adabiyot nazariyasi va diniy-ma'rifiy jihatlarini ham uyg'unlashtirib, keng jamoatchilik uchun tushunarli shaklda yetkazgan.

"Risolaiaruz" asarining mazmuni va tarixiy konteksti

"Risolaiaruz" Bobur tomonidan nazariy asar sifatida yozilgan bo'lib, she'riyat vazn tizimi- aruz- haqida keng ma'lumot beradi. Asarda quyidagi jihatlar yoritilgan:

Aruzning asosiy tushunchalari, ruknlar va bahrlari;

Ularning tuzilish xususiyatlari;

Turkiy she'riyatda aruzning qo'llanishi;

Misollar orqali tushuntirish.

Masalan, Bobur qasidalar va gʻazallarda murakkab aruz boblarini qanday qoʻllashni koʻrsatadi. Masalan, gʻazallardagi uzun va qisqa boʻgʻinlar ritmini qanday belgilashini misollar bilan tushuntiradi, bu esa sheʼriyat ritmi va ohangini boyitadi. Shu bilan birga, bu asar sheʼriyatga qiziqqan talaba va shoirlar uchun amaliy qoʻllanma sifatida xizmatq iladi.

Ilmiy va adabiy ahamiyati

“Risolai aruz” Boburning ijodkor va nazariyotchi sifatidagi yetukligini koʻrsatadi. Asar keying avlod shoirlari uchun nazariy qoʻllanma boʻlib xizmat qilgan, aruz vaznida ijod qiluvchi shoirlar uchun muhim manba hisoblanadi. Bobur oʻz nazariy tushunchalarini misollar bilan boyitib, oʻquvchilar va shoirlar uchun amaliy qoʻllanma yaratgan.

“Mubayyin” asarining mazmuni va tarixiy konteksti

“Mubayyin” Bobur tomonidan diniy va fiqhiy yoʻnalishda yaratilgan boʻlib, islom huquqi va maʼnaviy qadriyatlarni keng jamoatchilikka yetkazishga qaratilgan.

Asarda:

Farz, vojib, sunnat tushunchalari;

Halol va harom masalalari;

Shariat qonun-qoidalari soda va tushunarli tilde bayon etilgan.

Maʼnaviy ahamiyati

Asar Boburning jamiyat axloqiy tarbiyasiga befarq boʻlmaganligini, yetuk diniy bilim egasi va maʼrifatparvar shaxs ekanligini koʻrsatadi. Odamlarni adolat, poklik, rostgoʻylik va halollik kabi yuksak fazilatlarga chorlaydi. Shu jihatdan, “Mubayyin” asari nafaqat diniy bilim manbai, balki jamiyat axloqini shakllantirishda ham muhim rol oʻynaydi.

Batafsil tahlil va misollar

“Risolai aruz”: Bobur aruz boblarini soddalashtirib, misollar bilan tushuntiradi. Qasidalar va gʻazallarda qoʻllanilgan murakkab vaznlar sheʼriyat ritmi va ohangini qanday belgilashini koʻrsatadi.

“Mubayyin”: Fiqhiy tushunchalar-farz, vojib, sunnat-kundalik hayot misollari bilan izohlanadi.

Bu misollar asarlarning amaliy ahamiyatini oshiradi va Bobur ilmiy-maʼnaviy uygʻunligini aniq koʻrsatadi.

“Risolai aruz” va “Mubayyin” asarlarining qiyosiy tahlili

“Risolai aruz” –adabiyot nazariyasi, she’riyat vaznlari va shoirlar uchun mo’ljallangan ilmiy asar.

“Mubayyin” -diniy-ilmiy, shariat va fiqh masalalari, keng xalq ommasi uchun yozilgan asar.

Bu ikki asar orqali Bobur ilmiy tafakkur va ma’naviy tarbiyani uyg’un holda rivojlantirganini ko’rsatadi.

Xulosa qilib, Zahiriddin Muhammad Boburning “Risolai aruz” va “Mubayyin” asarlari uning serqirra ijodkor, yetuk olim va yuksak ma’naviyat egasi ekanligini tasdiqlaydi. “Risolai aruz” adabiyot nazariyasining rivojiga katta hissa qo’shgan bo’lsa, “Mubayyin” jamiyat ma’naviy kamolotiga xizmat qilgan muhim diniy manbadir. Shu bilanbirga, bu asarlar Bobur merosining bugungi kunda ham qadri va ahamiyatiniko’rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar royxati

1. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. - Toshkent: Fan, 2019.
2. Zahiriddin Muhammad Bobur. Risolai aruz. - Toshkent, 2008.
3. Zahiriddin Muhammad Bobur. Mubayyin. - Toshkent, 2015.
4. Vohidov E. Bobur –buyuk shoir va mutafakkir. - Toshkent, 2010.
5. Karimov I. Yuksak ma’naviyat-yengilmas kuch. - Toshkent, 2008.
6. Qayumov A. Mumtoz adabiyot masalalari. - Toshkent, 2007.